

[Konvence ve vědě – 1]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[1997](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[1997](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 19. 1. 1997
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 19. 1. 1997

[Konvence ve vědě – 1]

Při zkoumání úlohy konvence ve vědě (a také ve filosofii, ovšem i v umění atd., vůbec všude v kultuře a v lidském podnikání) je třeba věnovat pozornost nejprve tomu, že konvence má charakter normy, a to normy stanovené dohodou. A sama dohoda je výsledek vícestranné aktivity, uznávající „normu“ – opět na základě konvence ustavenou – že je třeba a možno „se dohodnout, že se dohodneme“. Jistým typem konvence jsou už zvyky a návyky; ty pochopitelně nevznikají tak, že se lidé sejdou a dohodnou, že něco budou dělat tak a ne jinak. Geneze návyků tu není rozhodující, protože ve všech případech je možno navzdory dané genezi provádět změny a úpravy, eventuelně vědomě a cíleně budovat nové, odlišné návyky. Tak jako jsou už prosté návyky záležitostí kultury a kultivace, tak jsou záležitostmi kultury a kultivace také konvence. Zde se ukazuje jako věc zásadního významu, že ani zvyk či návyk, ani konvenci jako typ dohody nemůžeme chápat jako prostý fakt, protože pak ztratíme každý předpoklad zkoumání vztahu mezi tím, co pouze „jest“, a tím, co má charakter závaznosti, povahu normy, tedy tím, co „býti má“. Proto každé zkoumání povahy a úlohy konvence ve společnosti, zvláště pak ve vědě nebo ve filosofii, musí alespoň předběžně vyjasnit vztah pouhé danosti, pouhého „jest“ (jsoucnosti) k tomu, o čem nelze říci, že „jest“, ale k čemu je ono „dané jest“ přesto zaměřeno, k čemu cílí (nebo od čeho se naopak vzdaluje, čemu se vzpírá a odcizuje). Pouhá fakticita je jen myšlenkovou konstrukcí – v tomto světě není nic „pouze faktické“, ale vždycky se to k něčemu dalšímu vztahuje, a toto „další“ není odvozeno z toho „přítomného“, nýbrž naopak: tomu přítomnému můžeme náležitě porozumět pouze v perspektivě jeho vztahu k onomu „dalšímu“. Proto musí být v perspektivě vztahu k „dalšímu“ posuzována a zkoumána také konvence. Konvence nejenom není pouhým faktem, ale není ani žádnou fakticky dohodnutou a více méně dodržovanou normou.

(Písek, 970119-1.)